

9. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / 3-е изд.; пер с англ. В. Васильева / А. Г. Маслоу. – СПб.: Питер, 2008 – 352 с.
10. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: [монографія] / авт. кол.: [Л. Б. Лук'янова, Л. Є. Сігаєва, О. В. Аніщенко та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 272 с.

Кулалаева Н.В.

**ОВЛАДЕНИЕ КУЛЬТУРОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КАК УСЛОВИЕ АКТУАЛИЗАЦИИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМООРГАНИЗАЦИИ СТУДЕНТОВ**

В статье определены основные принципы, уровни и критерии формирования мотивации воспитанников учебных заведений к овладению культурой безопасности в процессе обучения.

Подтверждено мотивационное влияние высшего учебного заведения на будущих специалистов путем их опроса с использованием типовых методик. Показано наличие изменений в профессиональной самоорганизации личности посредством актуализации мотивации к безопасному поведению. Обоснована необходимость ориентации педагогов на развитие творческой индивидуальности студентов с целью совершенствования навыков их профессиональной самоорганизации.

Ключевые слова: мотив, мотивация, потребность, актуализация, профессиональная самоорганизация, культура безопасности, личность, учебное заведение.

Kulalaeva N.V.

**MASTERING SAFETY CULTURE UNDER CONDITION OF STUDENTS' PROFESSIONAL
SELF-ORGANIZATION ACTUALIZATION**

The article deals with the urgent problem of the modern education related to the specific features of the pedagogical influence of the Higher Education institutions on the future professionals, highlights the ways of elimination the the human factor's negative effects in the system «Human - Technology – Environment» by the students' adjustment through their personal self-organization. It has been determined that the application of the appropriate tools used at the educational institutions for the personal reflection complex and the student government may have to achieve their development to some extent.

The basic principles, levels and criteria for the formation of the students' motivation to mastering safety culture within the learning process are being considered. The influence of pedagogical tools on the future professionals in their education process.

The changes in the professional personality self-organization through the actualization of the motivation for safe behavior have been presented. The motivational impact of a higher education institution on the upcoming specialists by means of questioning using the standard techniques was studied.

The need for the lecturers' orientation on the students' identity is considered because when students attempt to become specialists and professionals, the creative personality development process starts being the most effective, they become active and organized in pre-service training and try to fulfill each task to their best, i.e. show the professional self-organization.

Key words: motive, motivation, need, actualization, professional self-organization, safety culture, personality, educational institution.

УДК 378

Ліпиць Л.В.*

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АНКЕТУВАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ**

В статті презентовано результати дослідження соціокультурної компетентності майбутніх судноводів. Проаналізовано, наскільки студенти обізнані з поняттям «соціокультурна компетентність» на основі проведеного анкетування. Виявлено, що студенти недостатньо добре розуміють поняття «соціокультурна компетентність» та пов'язані з ним поняття. Автор доводить важливість формування соціокультурної

* Ліпиць Л.В.*

компетентності майбутніх судноводіїв, тому що вони працюють, як правило, у багатонаціональних екіпажах. Розглянуто основні критерії анкети та вимоги, які бралися до уваги у процесі складання запитань. Сформульовано завдання подальшого наукового пошуку.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, майбутні судноводії, анкета, науковий пошук.

Сьогодні процес створення єдиного освітнього простору націлено на зближення народів європейських країн і має відбуватися в умовах поваги до різних культур, мов, національних систем тощо [2, с. 101]. Тому виникає потреба подолання бар'єрів, що стоять на заваді до взаєморозуміння і співробітництва між народами. Зробити це намагаються фахівці багатьох галузей виробництва, діяльність яких безпосередньо пов'язана з носіями іншої мови та культури. До них відносимо й судноводіїв міжнародних рейсів.

Незаперечним є той факт, що роль освіти для культурного, соціального та економічного майбутнього суспільства є провідною. Саме вона спроможна надати, зокрема, майбутньому морському фахівцю, можливості усвідомити спільні цінності різних народів, належність до єдиної соціальної та культурної сфери.

Згідно із Загальними Рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти знання про суспільство і культуру спільноти країни, мова якої вивчається, пов'язані з такими чинниками, як повсякденне життя, умови життя, міжособистісні стосунки, цінності, ідеали, норми поведінки, мова тіла, соціальні правила поведінки, ритуальна поведінка [1, с. 102].

Однією з головних особливостей професійної діяльності майбутніх судноводіїв є те, що вона відбувається в умовах перебування їх у багатонаціональному екіпажі. Тому соціокультурний компонент повинен бути невід'ємною складовою освіти майбутнього морського фахівця.

Разом із тим наукових досліджень, пов'язаних із цією проблематикою, на сьогодні бракує. Лише в окремих дослідників (В. Воробйов, К. Крамш, Е. Херш, О. Коломінова, М. Максимець, П. Сисоев, І. Мінчак, О. Михайлова та ін.) знаходимо інформацію щодо необхідності співвивчення мов та культур; оволодіння певними знаннями всієї цивілізації; набуття соціокультурних знань, які відкривають шлях до універсалізації якостей людини та сприяють кращому розумінню нею свого призначення у світі, формуванню загальнолюдських цінностей; можливості проявляти активну життєдіяльність у соціумі на засадах толерантності, гуманізму.

Мета статті – проаналізувати наскільки майбутні судноводії обізнані з поняттям «соціокультурна компетентність» і дотичними до нього термінами, які вони мають соціокультурні знання.

Важливим напрямком соціокультурної підготовки майбутнього судноводія міжнародних рейсів є формування студента як культурного посередника в ситуаціях міжкультурного спілкування, як суб'єкта діалогу культур [3, с. 173].

Слід наголосити, що соціокультурна компетентність формується протягом тривалого часу в процесі професійно-особистісного зростання майбутніх морських фахівців, їх самостійної діяльності шляхом набуття професійного досвіду.

Як відомо, в морських вищих навчальних закладах викладають низку дисциплін соціально-гуманітарного циклу (релігія, філософія, політологія, соціологія, психологія, англійська мова, історія України, історія мореплавства, історія української культури, географія судноплавства, менеджмент морських ресурсів). Усі вони тією чи іншою мірою надають можливості для формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів.

Зміни, що відбуваються в межах дисциплін соціально-гуманітарного циклу, мають вагоме значення для формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів. Реалізація таких завдань, як відродження національної культури,

розвиток соціокультурної, освітньої та виховної систем суспільства, інтеграція морських фахівців у національний та міжнаціональний культурний простір, повинна підвищити зацікавленість студентів у вивченні соціально-гуманітарних дисциплін, які позитивно впливають на формування соціокультурної компетентності особистості.

Майбутні судноводії повинні бути готовими до міжкультурної комунікації та мати сформовану інтеркультурну та транскультурну свідомість для визнання існування іншої національно-культурної ідентичності, яка є рівноправною з їх власною культурою. Таким чином, соціокультурна компетентність є частиною загальної та професійної культури особистості, оволодіння якою, зокрема у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, відкриває шлях до універсалізації якостей людини, сприяє кращому розумінню нею свого призначення у світі, формуванню загальнолюдських цінностей [2, с. 103].

Виявлення сучасного стану сформованості соціокультурної компетентності в майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів є одним із важливих показників ефективності й цілеспрямованості навчально-виховного процесу морських вищих навчальних закладів. Тому діагностика наявності в майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів знань про соціокультурний аспект професійної підготовки є підґрунтям для визначення обізнаності студентів з поняттями «компетенція», «компетентність», «соціокультурна компетентність», її змістом та ін.

З цією метою було проведене анкетування серед студентів морських навчальних закладів.

Анкетування належить до емпіричних методів педагогічного дослідження, «ця група методів зорієнтована на пізнання безпосередньої дійсності, зовнішніх зв'язків і відношень» [4, с. 27]. Вибір даного методу науково-педагогічного дослідження сприяє отриманню об'єктивної інформації про факти, явища, процеси від великої кількості опитаних.

Анкети, які були запропоновані студентам, головним чином передбачали довірливий відповіді на запитання. Останні підбиралися так, щоб відповіді на них мали якомога точніший характер.

При цьому ми брали до уваги те, що метод анкетування повинен відповідати таким основним вимогам:

- апробація («пілотаж») анкети з метою перевірки й оцінювання її обґрунтованості, пошуку оптимального варіанта й об'єму питань;
- роз'яснення цілей і значення дослідження;
- гарантування анонімності відповідей;
- відсутність двозначних питань, постановка їх ланцюговим (кожне подальше питання розвиває, конкретизує попереднє) і перехресним (за допомогою відповіді на одне питання перевіряють достовірність відповіді на інше питання) способами, що створює в опитуваних сприятливу психологічну установку і впливає на щирість відповідей;
- побудова анкети за принципом від простіших питань до складніших [5, с. 24].

Для отримання найбільш достовірних результатів, які певною мірою залежали від широти студентів, вищенаведені вимоги було враховано при розробці запитань анкети. Крім того, підбираючи питання, ми дотримувались таких принципів, як об'єктивність, гуманізм, диференційний підхід до індивідуальних особливостей студентів, позитивне ставлення до їх особистості, а також втілювали їх під час проведення анкетування незалежно від отриманих результатів.

Запропонована студентам анкета містить запитання, відповіді на які надають інформацію щодо розуміння студентами понять «компетенція», «компетентність», «соціокультурна компетентність» та її змісту; шляхів набуття; дисциплін, які надають можливість отримати соціокультурні знання; важливості теоретичної та практичної підготовки, або їх поєднання, для отримання соціокультурної інформації.

На жаль, на запитання «Що таке компетентність?» і «Що таке компетенція?» лише третина респондентів надала більш-менш правильні відповіді. Серед них такі: «компетенція» – «це сфера відповідальності»; «знання, які має людина»; «сукупність знань, необхідних для виконання певної діяльності»; «міра обізнаності фахівця у галузі, професійні знання»; «певні обов'язки, які притаманні особі з тієї чи іншої сфери»; «ряд знань, вмінь»; «компетентність» – «це здатність правильно і влучно застосовувати свої навички і досвід на практиці»; «вміння застосовувати знання»; «правильність використання тих чи інших знань у певній сфері людської діяльності»; «якість людини, яка характеризує її знання з певної галузі»; «міра компетенції»; «це вміння виконувати роботу у певній сфері діяльності»; «здатність виконувати свої обов'язки». Отже, можна констатувати, що більша частина студентів не має чітких уявлень про зміст вищеназваних понять.

Щодо запитання «Дайте визначення поняття «компетентний фахівець» усі респонденти визначили, що це «фахівець, який має знання та досвід» або «це людина, яка добре обізнана у певній сфері діяльності», «яка добре знає свою справу», «яка вміло і впевнено втілює свої знання і навички», «яка має високий рівень компетенції», «небайдужа до свого фаху». Тобто студенти досить правильно характеризують компетентного фахівця, попри нечітке розмежування ними понять «компетентність» і «компетенція».

Особливої уваги заслуговують відповіді на запитання «Чи потрібно морському фахівцю володіти соціокультурними знаннями? Чому?» Майже всі студенти виявили позитивне ставлення, але відповіді не були обґрунтованими, і більшість із них зводилась лише до пояснення необхідності роботи в багатонаціональному екіпажі. У ході аналізу відповідей встановлено, що, з одного боку, студенти позитивно ставляться до оволодіння соціокультурними знаннями, а з іншого – вони не можуть дати вичерпну відповідь на запитання «Які аспекти входять до складу соціокультурних знань?» Лише половина опитаних вважають, що це релігія, особливості культури, традиції, етикет. Як бачимо, цей перелік неповний.

Близько чверті респондентів зовсім не відповіли на запитання «Якими початковими соціокультурними знаннями повинен володіти майбутній морський фахівець?» Відповіді решти студентів були неповними, мали одноманітний характер і зводилися лише до визначень «базові знання культури, історії, релігії». Декілька опитаних при відповіді на це запитання помилково вказували на якості характеру людини («толерантність», «комунікабельність»).

У ході аналізу відповідей на запитання «Яких нових соціокультурних знань та досвіду необхідно набути майбутньому морському фахівцю, щоб задовольнити вимоги спілкування?» встановлено, що переважна більшість респондентів або зовсім не надавала відповіді, або відповіді були неправильними, або вони повторювали попередні: «особливості менталітету іноземців»; «бути добре обізнаним в своїй культурі та історії, поважати іноземні»; «вміння поважливо ставитись до співробітників»; «мова, професійні відносини». Усе це свідчить про нечітке розуміння студентами змісту соціокультурних знань і недостатню увагу викладачів до соціокультурного аспекту знань у процесі викладання відповідних дисциплін.

Слід підкреслити, що на запитання «Як Ви розумієте поняття «соціокультурна компетентність?» лише близько чверті опитаних змогли дати відповідь, але вона не характеризувалася змістовністю та глибиною: «соціокультурна компетентність – це володіння знаннями про етику, культуру, релігію»; «наявність соціокультурних знань та досвіду»; «наявність необхідних знань у сфері культури і соціології»; «толерантне ставлення до культур різних національностей»; «обізнаність у соціокультурній сфері».

Близько половини студентів змогли відповісти на запитання «Яке усвідомлення зв'язку між рідною та новою культурами повинно бути у студента, щоб розвинути у нього соціокультурну компетентність?» У решти респондентів відповіді

на це запитання не було або вона була неточною. Можна припустити, що студенти не відповіли на запитання, щоб не оприлюднювати з певних причин свою неосвіченість з соціокультурних питань та їх взаємозв'язку із професійною діяльністю. Разом із тим декілька думок заслуговують на увагу. Серед відповідей учасників анкетування можна зустріти такі: «потрібно знати свою культуру і поважати іншу»; «толерантне відношення до нової культури, повага до своєї»; «ми повинні поважати кожен культуру»;» розвивати себе у мовному аспекті»; «поважливе ставлення до різних культур, релігій, прагнення до саморозвитку»; «пізнавати релігії, інші культури, пізнавати світогляд інших людей»; «потрібно адекватно сприймати нові культури». Виходячи з цього можна зробити висновок, що принаймні половина студентів із числа опитаних усвідомлює, що професійна діяльність буде проходити в полікультурному середовищі. Тому в більшості відповідей зустрічається слово *повага*.

Результати анкетування показали, що майже всі респонденти вважають можливим формування соціокультурної компетентності у процесі навчання в морському навчальному закладі, адже вони відповіли «так» на запитання «Чи можливо сформувати соціокультурну компетентність упродовж навчання у виші? Обґрунтуйте відповідь». Але в цьому процесі слід дотримуватись, за визначенням студентів, таких умов: «вивчення іноземної побутової культури», «включення додаткових предметів до програми», «це повинно йти від викладачів», «спілкування з представниками різних культур», «виділення необхідного часу», «включення до змісту таких дисциплін, як релігієзнавство, соціологія, культурологія, історія, англійська мова відповідної інформації». Тобто студенти назвали такі умови, які практично відсутні під час соціально-гуманітарної підготовки студентів.

Аналіз відповідей на запитання «Яка підготовка, теоретична (навчання в академії) чи практична (практика на судні) або їх поєднання є важливішою для отримання соціокультурних знань? Обґрунтуйте відповідь» довів, що три чверті респондентів одноставно наголошують на «поєднанні теорії і практики, що є найбільш ефективною основою для отримання соціокультурних знань», «бо без теорії немає практики»; на «застосуванні отриманих знань на практиці».

Доцільно зазначити, що шляхами набуття соціокультурного досвіду та знань учасники анкетування вважають такі: спілкування з іноземцями, зарубіжні поїздки, вивчення історії, читання відповідної літератури, робота в багатонаціональному екіпажі.

Також виявлено, що серед дисциплін, які надають можливість здобути соціокультурні знання, більшістю опитаних визначено декілька з соціально-гуманітарного циклу (а саме: англійська мова, соціологія, історія української культури, релігієзнавство, політологія, культурологія, історія). Зазначимо, що цей перелік не повний і може бути розширений за рахунок таких дисциплін, як менеджмент морських ресурсів, географія судноплавства, філософія, історія України, історія мореплавства.

Отримані результати підтверджують наше припущення про недостатнє розуміння студентами поняття «соціокультурна компетентність», про нечітке розмежування змісту понять «компетенція» і «компетентність», про відсутність інформації стосовно аспектів, які входять до складу соціокультурних знань, про брак дисциплін, що надають можливість отримати соціокультурну інформацію, про те, що майбутні фахівці не чітко усвідомлюють зв'язки між рідною та чужою культурами, про фрагментарність соціокультурних знань студентів з циклу соціально-гуманітарних дисциплін.

Аналіз відповідей студентів на запитання анкети надає підстави для висновку щодо необхідності формування у них соціокультурної компетентності. Саме тому подальший науковий пошук може бути пов'язаний із виявленням та обґрунтуванням умов, за яких формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін буде найбільш ефективним.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 243 с.
2. Ліпшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін / Л. В. Ліпшиць // Pytania. Odpowiedzi. Hipotezy: nauka XXI stulecie: Zbiór raportów naukowych. – Gdansk: Warszawa: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2014. – Czesc 3. – S. 101-105.
3. Слюсаренко Н. В. Формування соціокультурної особистості майбутнього судноводія на засадах компетентнісного підходу / Н. В. Слюсаренко, Л. В. Ліпшиць // Людинознавчі студії: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка / ред. кол. Н. Скотна (головний редактор), М. Чепіль (редактор розділу) та ін.. – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2014. – Випуск 29. Педагогіка. – С. 173-181.
4. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб.] / М. М. Фіцула. – 3-тє вид., стер. – К. : Академвидав, 2009. – 560 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / М. М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 456с.

Липшиц Л.В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА АНКЕТИРОВАНИЯ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СУДОВОДИТЕЛЕЙ

В статье представлены результаты исследования социокультурной компетентности будущих судоводителей. Проанализировано насколько студенты ознакомлены с понятием «социокультурная компетентность» на основе проведенного анкетирования. Выявлено, что студенты недостаточно хорошо понимают понятие «социокультурная компетентность» и связанные с ним понятия. Автор раскрывает важность формирования социокультурной компетентности будущих судоводителей, потому что они работают, как правило, в многонациональных экипажах. Рассмотрены основные критерии анкеты и требования, которые принимались во внимание в процессе составления вопросов. Сформулированы задачи дальнейшего научного поиска.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, будущие судоводители, анкета, научный поиск.

Lipshyts L.V.

USAGE OF QUESTIONNAIRE TO INVESTIGATE SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE NAVIGATORS

In the article the investigation results of sociocultural competence of the future navigators are presented. It is analyzed how the students are acquainted with the concept «sociocultural competence» on the basis of questionnaire which was carried out. It is defined that the students are not quite familiar with the term «sociocultural competence» and other concepts which are connected with it. The author exposes the importance of developing sociocultural competence for the future navigators because they work, as a rule, in multinational crews. It is proved that sociocultural education is very important for seamen because they can realize common values of different nations, belonging to common social and cultural spheres. The author states that sociocultural component must be included in education for seamen. The paper focuses on the humanities (Geography of Shipping, Philosophy, History of Ukraine etc.) because they are mainly connected with forming of sociocultural competence of the future navigators. It is substantiated the choice of questionnaire to investigate sociocultural competence. The basic criteria and the requirements taken into account in the process of composing the questions are covered. The article contains the analysis of all the students' answers quotations of which are given. The students' answers are accompanied by full author's comments. On the basis of analysis it is discovered that to develop sociocultural competence of the future navigators is quite necessary. The tasks for further scientific research are formulated.

Key words: sociocultural competence, future navigators, questionnaire, scientific research.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.